

OBITELJSKI I VRŠNJAČKI DOPRINOS DONOŠENJU ODLUKA IZ RAZNIH SFERA ŽIVOTA U ADOLESCENATA – KROSKULTURALNA PERSPEKTIVA

Mira KLARIN, Ana PROROKOVIĆ, Slavica ŠIMIĆ ŠAŠIĆ
Sveučilište u Zadru, Zadar

UDK: 159.922.8(497.5):159.922.27
159.922.8(497.6):159.922.27

Prethodno priopćenje

Primljeno: 12. 9. 2008.

U zadnje vrijeme psihologijska znanost pokušava pronaći način za razumijevanje utjecaja kulture na razvoj, poštujući procese koji se događaju na mikrorazini (psihološke procese) i procese koji se događaju na makrorazini (sociološke procese). U tom kontekstu autori ističu da svaka kultura osigurava djetetu razvojni put unutar nekoga ekološko-kulturnog konteksta. Ovim istraživanjem pokušali smo usporediti doprinos obitelji i vršnjaka u donošenju odluka iz raznih sfera života adolescenata u dvije države: Republici Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini. U tu svrhu provedeno je ispitivanje na dvije skupine adolescenata: skupini adolescenata iz Republike Hrvatske i skupini adolescenata iz Bosne i Hercegovine, kako bi se utvrdili utjecaji obitelji i vršnjaka na odluke koje adolescent donosi o nekim sferama svojega života (zabava, moralne vrijednosti), i to s obzirom na pripadnost kulturi (Republika Hrvatska i Bosna i Hercegovina). Dobiveni rezultati upućuju na zaključak o različitoj snazi utjecaja roditelja i vršnjaka na donošenje odluka kod adolescenata iz dviju kulturnih sredina, a interpretiraju se u okviru ekološke teorije.

Ključne riječi: obitelj, vršnjaci, donošenje odluka, kroskulturalna perspektiva

Mira Klarin, Sveučilište u Zadru,
Dr. F. Tuđmana 24i, 23 000 Zadar, Hrvatska.
E-mail: mklarin@unizd.hr

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 3 (107),
STR. 547-559

KLARIN, M.,
PROROKOVIĆ, A.,
ŠIMIĆ ŠAŠIĆ, S.:
OBITELJSKI I VRŠNJAČKI...

Kultura se kao širi kontekst u kojem se događa razvoj pojedinca može definirati na brojne načine. No najprihvaćenije definicije (oslobodene tradicionalnoga antropološkog i evolucijskog pogleda) govore da je kultura "način života" (Jeknić, 2006., 206) ili "mentalni softver koji programira ponašanje članova zajednice u raznim fazama formiranja ličnosti" (Katunarić, 2004., 27).

U zadnje vrijeme sve više istraživača pokušava naći način za razumijevanje utjecaja kulture na razvoj pojedinca i prenošenje obrazaca ponašanja s generacije na generaciju, poštujući procese koji se događaju na mikrorazini (psihološke procese) i procese koji se događaju na makrorazini (sociološke procese). Usporedno s tim nastojanjima razvija se kroskulturalna psihologija, koja svojim opsegom i implikacijama nadilazi donedavno dominantne zapadnjačke teorije razvoja. Kao posljedica takvih nastojanja predložena je dihotomna podjela kultura na individualističke i kolektivističke. U tom kontekstu najveći broj znanstvenih istraživanja proveden je s ciljem utvrđivanja različitosti i sličnosti u razvoju dviju ili više kultura.

Interdisciplinarni pristup ovom području istraživanja najčešće pretpostavlja četiri razine analiza (Cooper, 1999.). Prvi korak čini analiza na individualnoj razini, istražujući proces razvoja autonomije i odvajanja od roditelja. Druga je razina međusobnih odnosa, koja uključuje socijalni i kognitivni razvoj, prijenos vrijednosti, znanja i drugoga "socijalnog kapitala". Treću razinu čini analiza povezanosti raznih socijalizacijskih čimbenika, poput obitelji, vršnjaka, škole. Posljednju razinu analize čine analize socijalnih institucija.

Nekoliko je teorijskih modela koji ističu važnost kulturnoga konteksta za razvoj (Ngaujah i Dirks, 2006.), od kojih se mogu istaknuti četiri najrelevantnija.

Prvi, sociokulturni, pristup razvoju predlaže Vygotsky (Ngaujah i Dirks, 2006.). Prema ovom pristupu, kultura ima ključnu ulogu u interakciji pojedinca, socijalnih odnosa, socijalnoga konteksta i institucija. Vygotskyjev sociokulturni pristup proučavanju razvoja temelji se na razumijevanju razvoja i razvojnih promjena pojedinca kao aktivnoga sudionika okruženja u kojem živi.

Drugi, ekološki, model razvoja razvio je Bronfenbrenner 1970-ih godina. Osnovna postavka ovoga teorijskog modela jest razvoj kao rezultanta međuzavisnoga djelovanja pojedinca i okruženja u kojem živi. Razvoj je proces koji se odvija u kontekstu okruženja kroz koji osoba raste i razvija se.

Ulogu kulture u razvoju osobito ističe treća, ekokulturna, teorija autora Weisnera (1984., 2002.). Autor pri tome ističe da svaka kultura osigurava djetetu razvojni put unutar nekoga ekološko-kulturnog konteksta. Pri tome se utjecaj kulture najbolje vidi u svakodnevnim, rutinskim aktivnostima u koje je

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 3 (107),
STR. 547-559

KLARIN, M.,
PROROKOVIĆ, A.,
ŠIMIĆ ŠAŠIĆ, S.:
OBITELJSKI I VRŠNJAČKI...

dijete uključeno (igra, izlasci, vrijeme spavanja, pomaganje u kućanskim poslovima, posjeti široj obitelji, briga za mlađu braću i sestre i sl.). Roditelji konstruiraju svakodnevne aktivnosti i određuju svakodnevni ritam tih aktivnosti. Na taj način utječu na usvajanje vrijednosti i ciljeva kod djece (Gallimore i sur., 1989.). Kroz te svakodnevne aktivnosti najvjernije se odražava kulturni kontekst. Ovakav pristup razvoju ima implikacije i na istraživanja koja bi trebala biti stalna i kroskulturalna. Naime, kultura nije apstraktan konstrukt koji pokazuje tendenciju homogenosti i stabilnosti. Naprotiv, globalne demografske, političke, ekonomske promjene uvjetuju promjene pojedinih kultura, a time i nužnost upoznavanja kulturoloških sličnosti i razlika (Cooper i Denner, 1998.).

Ekokulturna teorija naglašava nekoliko važnih dimenzija razvojnoga procesa (Cooper, 1999.). Prvu dimenziju čini analiza svakodnevnih, rutinskih aktivnosti koje okružuju dijete i u koje je dijete uključeno. Drugu dimenziju čine ključne osobe koje su prisutne u svakodnevnom životu djeteta i interakcija s tim osobama (roditelji, braća i sestre, djedovi i bake, prijatelji, treneri, učitelji). Treću dimenziju čine obrasci komunikacije koji se učestalo rabe prilikom obavljanja različitih zadataka (verbalna i neverbalna komunikacija, planiranje, pregovaranje, rješavanje sukoba). Četvrtu dimenziju čine vrijednosti, ciljevi i aspiracije obitelji i zajednice. Nadalje, ekokulturna teorija pruža mogućnost razumijevanja obiteljske prilagodbe tijekom tranzicije iz djetinjstva u adolescenciju. Moguće je razlikovati šest domena u kojima obitelj utječe na ciljeve i aspiracije svoje djece: uloga obitelji, obrazovanje, zaposlenje, moralna dimenzija, zdravlje i etnički identitet.

Četvrti, model višestrukih svjetova (The Multiple Worlds Model), kojemu su autori Phelan, Davidson i Yu (1991.), stavlja naglasak na opis "svjetova" koji okružuju dijete, a to su obitelj, vršnjaci i škola. Svaki od ovih "svjetova" ima svoje tipične aktivnosti, vrijednosti kojima teži, očekivanja. Razvoj je rezultanta interakcije djeteta s tim "svjetovima". Granice između ovih "svjetova" definirane su psihosocijalnim, socioekonomskim, jezičnim i/ili rodnim obilježjima. Ovaj model višestrukih svjetova ima mnogo toga zajedničko s Bronfenbrennerovim ekološkim modelom, osobito s konceptom sustava i njihovom interakcijom (mikrosustav i mezosustav).

Uloga roditelja i vršnjaka s obzirom na vrijeme, mjesto i kulturu nije upitna. I jedan i drugi svijet važni su za razvoj. U adolescenciji je uloga vršnjaka najveća u odnosu na druga razvojna razdoblja, no uloga obitelji ne gubi na značenju. Odnos utjecaja roditelja i vršnjaka ovisi o kvaliteti tih odnosa. Adolescenti koji imaju bolji odnos s roditeljima zadovoljniji su s prijateljskim odnosima. Tako npr. adolescenti koji imaju podršku i od roditelja i od prijatelja imaju bolji školski uspjeh (Steinberg i sur., 1992.).

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 3 (107),
STR. 547-559

KLARIN, M.,
PROROKOVIĆ, A.,
ŠIMIĆ ŠAŠIĆ, S.:
OBITELJSKI I VRŠNJAČKI...

Unatoč konstataciji da su roditelji i vršnjaci važni socijalizacijski faktori u svim kulturama, postavlja se pitanje "snage" tog utjecaja i odnosa tih utjecaja na razvoj adolescenata. Pri tome je nužno uzeti u obzir društveno-povijesni kontekst u kojem mladi žive.

Općenito, istraživanja utjecaja kulture na našim prostorima vrlo su rijetka. Specifičnost naših prostora zasigurno je poslijeratno razdoblje, vrijeme tranzicije koje je obilježeno naglim napuštanjem staroga sustava i uspostavom sustava s novim ekonomskim, političkim, ideološkim karakteristikama (Jeknić, 2006.). Jedno od najopsežnijih istraživanja koja se odnose na utvrđivanje dimenzija različitih kultura u 50 zemalja svijeta (individualizam odnosno kolektivism) autora Hofstede (1983., prema Jeknić, 2006.) pokazuje da su zemlje bivše Jugoslavije obilježene kolektivismom. No, kako ističe Katunarić (2004.), kod ovog zaključka treba imati na umu vrijeme kada je provedeno istraživanje i karakteristike uzorka na kojem je istraživanje provedeno (radnici u Kragujevcu). Novija istraživanja na ovom području upućuju na danas sve dominantniju individualističku orijentaciju u Hrvatskoj, osobito mladih (Ilišin i Radin, 2002.).

Ovim istraživanjem pokušali smo odgovoriti na pitanje: koliko snagu utjecaja imaju roditelji, a koliko vršnjaci na donošenje odluka iz raznih sfera života adolescenata u kontekstu dviju različitih kultura: Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Hipotetski, utjecaj obitelji mogao bi biti snažniji kod adolescenata iz Bosne i Hercegovine, s obzirom na tradicionalniju obiteljsku strukturu i tradicionalniju vrijednosnu orijentaciju. Kako je socijalna mreža čvršća u tradicionalnijoj kulturnoj sredini, može se pretpostaviti da su u takvim sredinama intenzivniji i socijalni odnosi općenito.

ISPITANICI

¹ Ovo ispitivanje dio je opsežnijega projekta koji obuhvaća veći broj gradova iz obje zemlje, uključujući i Makedoniju. Na taj način dobit će se znatno heterogenije skupine prema kriteriju sociodemografskih obilježja.

U ispitivanju su sudjelovala 743 adolescenta, 390 iz Hrvatske (Zadar, srednja Dalmacija) i 353 iz Bosne i Hercegovine (Žepče, srednja Bosna). Ukupno je bilo 320 mladića i 418 djevojaka. Uzorak su činili učenici srednjih škola, i to 356 učenika iz strukovnih škola i 384 iz gimnazija. Prosječna dob učenika iznosila je 16,5 godina. Uzorak ispitanika može se smatrati djelomično prigodnim, jer su u dva grada postojali najbolji tehnički uvjeti za provođenje ispitivanja, uključujući i potencijalne suradnike u školama.¹

POSTUPAK

Ispitivanje je provedeno u dva grada: jednom u Republici Hrvatskoj i jednom u Bosni i Hercegovini u travnju 2007. godine. Trajalo je tjedan dana za svaku skupinu ispitanika. Raspoređeno je tako da se obuhvate po dvije gimnazije i dvije stru-

kovne škole u spomenutim gradovima. Ispitivanje je provedeno u vrijeme redovite nastave, a grupna primjena mjernih instrumenata po skupini trajala je manje od jednoga školskog sata.

MJERNI INSTRUMENTI

Skala utjecaja roditelja/prijatelja (SUR/P)

Jedan od ciljeva ovog istraživanja bio je utvrditi "snagu" utjecaja roditelja, odnosno prijatelja, na neke od aspekata života adolescenata. U tu svrhu konstruirali smo mjerni instrument kojim bismo ispitali u kolikoj je mjeri adolescent pod utjecajem roditelja, odnosno vršnjaka, pri donošenju odluka iz raznih sfera svojega života, npr. odijevanja, zabave, moralnih dilema, seksualnosti, škole i sl. Ispitanik procjenjuje paralelno utjecaj roditelja i utjecaj vršnjaka na određeni oblik svojega ponašanja. Skala se sastoji od 13 takvih tvrdnji, npr. "Način mojeg odijevanja"; "Moje školsko dostignuće"; "Moj odnos s dečkom/djevojkom"; "Stav prema svijetu općenito". Na skali od 5 stupnjeva ispitanik zaokružuje u kolikoj mjeri roditelji, odnosno prijatelji, utječu na njega prilikom odlučivanja. Pri tome 1 znači uopće ne utječe, a 5 znači potpuno utječe.

● **TABLICA 1**
Rezultati eksploratorne faktorske analize i korelacije s ukupnim rezultatom za skalu utjecaja roditelja (SUR) i skalu utjecaja prijatelja (SUP) za sve ispitanike (HR i BiH) (N=743)

Eksplosatornom faktorskom analizom ekstrahiran je jedan zajednički faktor koji saturira sve čestice na skali (za svaku od skala). Kod skale utjecaja roditelja (SUR) taj faktor objašnjava 29% ukupne varijance, a kod skale utjecaja prijatelja (SUP) 31% ukupne varijance (Tablica 1). Sve čestice imaju zadovoljavajuće faktorsko zasićenje (projekciju na jedan faktor).

Tvrdnje	Faktor 1 (SUR)	Faktor 1 (SUP)	rit SUR	rit SUP
Način odijevanja	0,54	0,54	0,49	0,50
Način zabavljanja	0,50	0,47	0,45	0,42
Školsko dostignuće	0,55	0,52	0,50	0,47
Odabir škole i/ili fakulteta	0,50	0,50	0,45	0,45
Moralne vrijednosti (kako se treba ponašati, što je dobro, a što loše)	0,48	0,59	0,44	0,54
Stav prema seksualnosti	0,50	0,54	0,46	0,51
Nasilničko ponašanje	0,41	0,37	0,38	0,34
Težnja da drugima pomognem i da budem dobar/dobra	0,49	0,54	0,44	0,49
Odnos s dečkom/djevojkom	0,55	0,63	0,51	0,58
Odabir prijatelja	0,62	0,61	0,56	0,55
Stav prema školi	0,69	0,69	0,62	0,63
Stav prema svijetu općenito	0,52	0,65	0,45	0,59
Način rješavanja bilo kojega mojeg problema	0,58	0,51	0,52	0,47
Karakteristični korijen	3,75	4,02		
% zajedničke varijance	29	31		

nih skala. Koeficijent pouzdanosti (Cronbach-alpha) za skalu utjecaja roditelja iznosi 0,83, za skalu utjecaja prijatelja 0,85. Korelacije pojedinih čestica s ukupnim rezultatom na skali (nepuriozne) kreću se u rasponu od 0,34 do 0,63 na obje skale, što upućuje na zadovoljavajuću diskriminativnu valjanost, a izbacivanje bilo koje od čestica ne pridonosi povećanju ukupne pouzdanosti. Stoga postoje opravdani razlozi za primjenu ukupnog/prosječnog rezultata na skali kao jednodimenzionalne mjere utjecaja roditelja, odnosno vršnjaka, na ponašanje i donošenje odluka pojedinca. Rezultat na skali utjecaja roditelja interpretiran je kao snaga utjecaja na donošenje odluka (prosječan rezultat na skali iznosi $M=37,96$, uz $SD=9,22$), a rezultat na skali utjecaja prijatelja interpretiran je kao snaga utjecaja prijatelja na donošenje odluka (prosječan rezultat na skali iznosi $M=34,19$ uz $SD=9,28$).

REZULTATI S RASPRAVOM

● **TABLICA 2**
Rezultati eksploratorne faktorske analize za skalu utjecaja roditelja (SUR) i skalu utjecaja prijatelja (SUP) zasebno na uzorcima ispitanika iz Hrvatske ($N=390$) i ispitanika iz Bosne i Hercegovine ($N=353$)

Cilj ovog istraživanja bio je odgovoriti na pitanje o eventualnim razlikama koje se odnose na utjecaj roditelja i vršnjaka s obzirom na pripadnost mladih raznim kulturnim sredinama. U tu svrhu bilo je potrebno utvrditi faktorsku strukturu upotrijebljenih upitnika na svakom uzorku, kako bi se opravdala daljnja usporedba dobivenih rezultata između dvije skupine ispitanika. Stoga smo faktorske analize učinili zasebno za uzorak adolescenata iz Hrvatske i uzorak adolescenata iz Bosne i Hercegovine (Tablica 2).

Tvrdnje	Hrvatska		Bosna i Hercegovina	
	Faktor 1 (SUR)	Faktor 1 (SUP)	Faktor 1 (SUR)	Faktor 1 (SUP)
1.	0,45	0,54	0,57	0,55
2.	0,34	0,55	0,57	0,42
3.	0,48	0,52	0,61	0,54
4.	0,48	0,44	0,51	0,54
5.	0,50	0,60	0,49	0,57
6.	0,44	0,58	0,49	0,50
7.	0,28	0,31	0,44	0,42
8.	0,50	0,55	0,45	0,51
9.	0,46	0,63	0,54	0,62
10.	0,59	0,58	0,60	0,63
11.	0,70	0,72	0,68	0,67
12.	0,60	0,69	0,49	0,61
13.	0,62	0,56	0,54	0,46
Karakterističan korijen	3,37	4,18	3,79	3,90
% objašnjene varijance	26	32	29	30

➔ TABLICA 3
Rezultati eksploratorne
faktorske analize
razlika između rezul-
tata na skali utjecaja
roditelja i skali
utjecaja prijatelja za
sve ispitanike i
posebno za ispitanike
iz Hrvatske i iz Bosne i
Hercegovine

туру i na pojedinačnim uzorcima (HR i BiH). Ekstrahirani faktori objašnjavaju od 26% do 32% ukupne varijance.

Jedno od važnih pitanja koje se nametalo u ovom istraživanju odnosilo se i na posebno izvedenu varijablu "veličinu i smjer" *razlika* između utjecaja roditelja i vršnjaka za pojedine čestice na skalama. Stoga su u daljnjim analizama izračunane razlike u procjenama snage utjecaja roditelja i prijatelja za svaku česticu zasebno. Isti postupak proveden je i na cjelokupnom uzorku ispitanika, ali i posebno za adolescente Hrvatske i one iz Bosne i Hercegovine. Dobivene razlike podvrgnute su eksploratornoj faktorskoj analizi (Tablica 3).

Tvrđnje	F1 Hr i BiH	F1 Hr	F1 BiH
1.	0,42	0,40	0,43
2.	0,43	0,40	0,42
3.	0,43	0,41	0,45
4.	0,36	0,28	0,45
5.	0,50	0,49	0,53
6.	0,46	0,44	0,46
7.	0,41	0,36	0,41
8.	0,42	0,44	0,40
9.	0,50	0,44	0,51
10.	0,49	0,52	0,47
11.	0,55	0,53	0,55
12.	0,50	0,44	0,55
13.	0,53	0,55	0,53
Karakterističan korijen	2,83	2,56	2,95
% zajedničke varijance	22	20	23

Faktorska struktura razlika u procjenama na dvije skale također upućuje na jednodimenzionalnost konstrukta, i to na cijelom uzorku, ali i pojedinačno na uzorcima adolescenata iz Hrvatske i adolescenata iz Bosne i Hercegovine.

Nadalje, kako bi se utvrdio stupanj slaganja u faktorskoj strukturi, odnosno opravdanost upotrebe zbirnih rezultata na skali za oba uzorka, izračunani su koeficijenti kongruencije, slaganja faktorskih zasićenja za rezultate na skali utjecaja roditelja i skali utjecaja prijatelja te za razlike u procjenama čestica ovih dviju skala. Iste analize provedene su na cijelom uzorku i zasebno na uzorku adolescenata iz Hrvatske i iz Bosne i Hercegovine (Tablica 4). Kako se iz dobivenih rezultata može zaključiti, stupanj slaganja između faktorskih struktura dobivenih na različitim uzorcima relativno je visok, što opravdava daljnju upotrebu istih zbirnih mjera (rezultata na latentnim faktorima) kao mjerâ pojedinih dimenzija kod svih ispitanika (uzoraka).

	SUR cijeli uzorak	SUP cijeli uzorak	Razlika cijeli uzorak	SUR BiH	SUR Hr	SUP BiH	SUP Hr	Razlika BiH	Razlika Hr
1.	1,00	0,68	0,68	0,74	0,86	0,82	0,64	0,56	0,65
2.		1,00	0,72	0,92	0,46	0,71	0,51	0,61	0,37
3.			1,00	0,93	0,45	0,73	0,77	0,73	0,65
4.				1,00	0,48	0,80	0,70	0,73	0,57
5.					1,00	0,47	0,39	0,30	0,38
6.						1,00	0,70	0,74	0,69
7.							1,00	0,85	0,91
8.								1,00	0,62
9.									1,00

*Svi su koeficijenti značajni na razini od $p=0,01$.

📌 **TABLICA 4**
Koeficijenti
kongruencije
(slaganja) između
ekstrahiranih faktora*

U Tablicama 5 i 6 prikazani su deskriptivni parametri koji govore o veličini i smjeru utjecaja roditelja i prijatelja na donošenje odluka adolescenata.

Tvrdnje	M Utjecaj roditelja	M Utjecaj prijatelja	Razlika
1.	2,17	2,27	-0,10
2.	2,48	3,35	-0,87
3.	3,34	2,30	1,04
4.	2,60	1,87	0,73
5.	4,31	2,91	1,40
6.	2,48	2,72	-0,24
7.	2,58	2,36	0,22
8.	3,82	3,24	0,58
9.	2,16	2,49	-0,33
10.	2,12	2,41	-0,29
11.	3,18	2,43	0,75
12.	3,11	2,55	0,56
13.	3,61	3,30	0,31

📌 **TABLICA 5**
Rezultati deskriptivne
statistike (M i SD)
razlika na česticama
dviiju skala (na skali
utjecaja roditelja i
skali utjecaja
prijatelja) za sve
ispitanike

Kao kriterij značajne razlike tretirana je "razlika" veća od 0,5.

Iz deskriptivnih podataka možemo uočiti "značajnije" razlike u tvrdnjama 3, 4, 5, 8, 11 i 12, i to u smjeru snažnijeg utjecaja roditelja (školski uspjeh, odabir škole/fakulteta, moralne vrednote, stav prema školi i stav prema svijetu općenito). S druge strane, snažniji je utjecaj vršnjaka na način zabavljanja (tvrdnja 2). Očito je da roditelji imaju važnu ulogu u odlučivanju adolescenata, osobito kada se radi o sferi školovanja i usvajanju moralnih normi. Vršnjački kontekst ima važnu ulogu u odabiru načina zabave.

Kod uzorka hrvatskih adolescenata utjecaj roditelja snažniji je kada je riječ o tvrdnjama 3, 4, 5 (školski uspjeh, odabir škole/fakulteta, moralne vrijednosti), dok je utjecaj prijatelja snažniji na način zabave, odnos s dečkom/djevojkom i odabir prijatelja (tvrdnje 2, 9, 10).

Tvrdnje	Hrvatska			Bosna i Hercegovina		
	M Utjecaj roditelja	M Utjecaj prijatelja	Razlika	M Utjecaj roditelja	M Utjecaj prijatelja	Razlika
1.	2,38	2,35	0,03	1,99	2,20	-0,21
2.	2,73	3,21	-0,48	2,25	3,47	-1,22
3.	3,45	2,30	1,15	3,24	2,29	0,95
4.	2,73	2,03	0,7	2,49	1,71	0,78
5.	4,36	2,95	1,41	4,27	2,88	1,39
6.	2,79	2,81	-0,02	2,21	2,64	-0,43
7.	2,92	2,48	0,44	2,26	2,26	0
8.	4,02	3,35	0,67	3,64	3,14	0,5
9.	2,53	2,60	-0,07	1,82	2,38	-0,56
10.	2,42	2,60	-0,18	1,85	2,24	-0,39
11.	3,38	2,48	0,9	2,99	2,38	0,61
12.	3,17	2,51	0,66	3,05	2,59	0,46
13.	3,74	3,39	0,35	3,49	3,22	0,27

❶ **TABLICA 6**
Rezultati deskriptivne statistike (M i SD) razlika na česticama dviju skala (na skali utjecaja roditelja i skali utjecaja prijatelja) za ispitanike iz Hrvatske i iz Bosne i Hercegovine

❷ **TABLICA 7**
Prosječni rezultati (aritmetičke sredine i standardne devijacije), rezultati jednosmjerne analize varijance i analize kovarijance za varijable utjecaj roditelja i prijatelja s obzirom na pripadnost državi

Kod uzorka adolescenata iz Bosne i Hercegovine utjecaj roditelja snažniji je kod školskog uspjeha, odabira škole/fakulteta, moralnih vrijednosti, nasilničkoga ponašanja, težnje da se drugom pomogne, stava prema školi i stava prema svijetu općenito, dok je snažniji utjecaj vršnjaka kada je riječ o načinu zabavljanja.

Konačno, kako bi se utvrdilo postoji li razlika u snazi utjecaja roditelja i prijatelja na donošenje odluka iz raznih sfera života adolescenata, sljedeći korak u obradbi rezultata bio je jednosmjerna analiza varijance spomenutih varijabli. Međutim, kako je prethodnim istraživanjima utvrđeno da između dvije skupine adolescenata postoje značajne razlike u nekim sociodemografskim varijablama za koje postoji opravdana pretpostavka da bi mogle utjecati na dinamiku socijalnih odnosa (Klarin, Šimić Šašić, 2009.), provedena je dodatno i analiza kovarijance. Na taj su se način djelomično neutralizirali i efekti relativno prigodnog uzorka ispitanika iz dvije države (Tablica 7).

Zavisne varijable	Hrvatska		Bosna i Hercegovina		ANOVA F _{1,741}	ANCOVA** F _{1,725}
	M	SD	M	SD		
Utjecaj roditelja	35,54	8,08	40,62	9,67	60,73*	30,68*
Utjecaj vršnjaka	33,40	9,11	35,06	9,38	5,97*	9,43*

*p<0,05; **kovarijate: mjesto življenja i razina naobrazbe majke.

Rezultati analize varijance i kovarijance upućuju na zaključak da postoji značajna razlika u snazi utjecaja roditelja i vršnjaka na donošenje važnih odluka u životu adolescenata s obzirom na pripadnost kulturi. Podatak koji je zanimljiv od-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 3 (107),
STR. 547-559

KLARIN, M.,
PROROKOVIĆ, A.,
ŠIMIĆ ŠAŠIĆ, S.:
OBITELJSKI I VRŠNJAČKI...

nosi se na snažniji utjecaj obaju socijalizacijskih faktora – roditelja i vršnjaka – kod uzorka adolescenata iz Bosne i Hercegovine. Uzevši u obzir nepotpunu reprezentativnost uzorka ispitanika, ali i indirektnu kontrolu kovarijata, ipak se može pretpostaviti da je snaga socijalne mreže koja okružuje adolescente u Bosni i Hercegovini veća u odnosu na socijalnu mrežu koja okružuje adolescente iz Hrvatske. Mogli bismo zaključiti da je interakcija na dvije razine (adolescent – roditelj; adolescent – prijatelj) intenzivnija kod adolescenata BiH nego što je to kod hrvatskih adolescenata. Također treba reći da je razlika u "snazi" utjecaja manja kod adolescenata iz Hrvatske. Kod adolescenata iz Bosne i Hercegovine znatno je snažniji utjecaj roditelja na donošenje odluka, osobito onih u svezi sa školskim uspjehom i moralnim vrijednostima (u procjenama tih čestica razlika je najveća). Utjecaj roditelja znatno je veći i kod odabira škole, odnosno fakulteta, pomaganje drugima i stavu prema svijetu općenito (razlike su veće od 0,50). Vršnjački utjecaj kod adolescenata iz BiH nešto je veći u odabiru načina zabave (razlika je manja od 0,50).

Kod hrvatskih adolescenata utjecaj ovih dvaju najznačajnijih socijalizacijskih faktora slabiji je u usporedbi s adolescentima iz BiH. Moguće je da ove interakcije nisu jednako snažne zbog utjecaja nekih drugih socijalizacijskih faktora. Odgovor možda leži u tezi o sve većoj "individualističkoj" orijentaciji mladih u Republici Hrvatskoj, koja neminovno utječe na osiromašenje socijalnih odnosa, a moguće je i suprotno; osiromašeni socijalni odnosi (osobito oni na prisnoj razini, kakvi su obiteljski i vršnjački) rezultiraju "individualističkom" orijentacijom mladih. O težnji k individualizaciji, osobito mladih u Hrvatskoj, govore i rezultati nekih drugih istraživanja. Provedeno usporedno istraživanje u razmaku od 13 godina pokazuje promjenu vrijednosnih orijentacija kod hrvatske mladeži u smjeru individualizma (Radin, 2002.). Novija istraživanja također potvrđuju težnju k individualizaciji kod hrvatskih srednjoškolaca. Naime, 46,2% ispitanih srednjoškolaca opredjeljuje se za privatni interes u odnosu na društveni. Roditelji ovih istih srednjoškolaca pokazuju značajno manju individualističku orijentaciju (Mijatović i Žužul, 2004.), što upućuje na dva moguća zaključka: ili se radi o generacijskim razlikama (adolescencija prema zreloj dobi) ili o općoj tendenciji društva i sve naglašenijoj individualizaciji općenito.

Na kraju valja istaknuti da smo ovim istraživanjem potvrdili pretpostavku o postojanju razlika u snazi socijalizacijskih utjecaja s obzirom na društveno i kulturno okruženje. Čini nam se važnim istaknuti da kao što postoje razlike između "ekstremnih kultura" (na dimenziji individualizam – kolektivizam), značajne razlike i varijacije postoje i unutar iste ili slične kulture (Katunarić, 2004.). Te razlike odražavaju se na ishode procesa socijalizacije kod mladih. Stoga su nužna daljnja

istraživanja razvoja u kulturnom, povijesnom, gospodarskom, religijskom, političkom kontekstu, koji zasigurno u velikoj mjeri definira način života tipičan za određenu regiju i kao takav utječe na razvoj pojedinca općenito.

LITERATURA

Cooper, C. R. (1999.), *Multiple Selves, Multiple Worlds: Cultural Perspectives on Individuality and Connectedness in Adolescent Development*. U: A. S. Masten (ur.), *Cultural processes in child development* (str. 25-59), New Jersey: Lawrence Erlbaum.

Cooper, C. R., Denner, J. (1998.), Theories linking culture and psychology: universal and community-specific processes, *Annual Review of Psychology*, 49: 559-584.

Gallimore, R., Weisner, T. S., Kaufman, S. Z. i Bernheimer, L. P. (1989.), The social construction of ecocultural niches: family accommodation of developmentally delayed children, *American Journal of Mental Retardation*, 94 (3): 216-230.

Ilišin, V., Radin, F. (ur.) (2002.), *Mladi uoči trećeg milenija*, Zagreb, Institut za društvena istraživanja: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.

Jeknić, R. (2006.), Individualističke i kolektivističke kulture u kontekstu globalizacije: Hofstedeov model i njegova kritika, *Revija za sociologiju*, XXXVII, (3-4): 205-225.

Katunarić, V. (2004.), Od distance prema srodnosti; model "nacionalne kulture" Geerta Hofstede, *Pedagoška istraživanja*, 1 (1): 25-39.

Klarin, M., Šimić Šašić, S. (2009.), Neke razlike u obiteljskim interakcijama između adolescenata Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine – kroskulturalna perspektiva, *Društvena istraživanja*, 18 (1-2): 243-261.

Mijatović, A., Žužul, A. (2004.), Prilog određenju dimenzionalnih značajki kulturnog identiteta srednjoškolske mladeži u Hrvatskoj, *Pedagoška istraživanja*, 1 (1): 41-65.

Ngaujah, D. E., Dirks, D. H. (2006.), An Eco-cultural and Social Paradigm for Understanding Human Development: A (West African) Context, *International Journal of Psychology*, 41 (4): 293-297.

Phelan, P., Davidson, A. L. i Yu, H. C. (1991.), Students' multiple worlds: Navigating the borders of family, peer, and school cultures. U: P. Phelan i A. L. Davidson (ur.), *Cultural diversity: Implications for education* (str. 52-88), New York: Teacher Collage Press.

Radin, F. (2002.), Vrijednosne hijerarhije i strukture. U: V. Ilišin i F. Radin (ur.), *Mladi uoči trećeg milenija* (str. 47-77), Zagreb, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.

Steinberg, L., Dornbusch, S. M. i Brown, B. B. (1992.), Ethnic Difference in Adolescent Achievement: An Ecological Perspective, *American Psychologist*, 47: 723-729.

Weisner, T. S. (2002.), Ecocultural Understanding of Children's Developmental Pathways, *Human Development*, 45: 275-281.

Weisner, T. S. (1984.), Ecocultural niches of middle childhood: Across cultural perspective. U: W. A. Collins (ur.), *Development during childhood: The years from six to twelve* (str. 335-369), Washington, D. C.: National Academy of Science Press.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 3 (107),
STR. 547-559

KLARIN, M.,
PROROKOVIĆ, A.,
ŠIMIĆ ŠAŠIĆ, S.:
OBITELJSKI I VRŠNJAČKI...

Family and Peer Contribution to Decision Making in Different Aspects of Life for Adolescents – Cross-Cultural Perspective

Mira KLARIN, Ana PROROKOVIĆ, Slavica ŠIMIĆ ŠAŠIĆ
University of Zadar, Zadar

For the last several years science of psychology is trying to find a way to understand the influence of culture on development, appreciating the processes that happen at the micro level (psychological processes) and processes that happen on the macro level (sociological processes). In that context, the authors emphasize that every culture enables the development of a child within a certain ecological-cultural context. With this research we have tried to compare the contribution of family and peers in decision making in different aspects of life in two countries: Republic of Croatia and Bosnia and Herzegovina. For that purpose we have conducted a research throughout the two groups of adolescents: group of adolescents from Republic of Croatia and group of adolescents from Bosnia and Herzegovina, with the purpose of establishing the influence of family and peers on decisions that adolescents make in different aspects of their lives (entertainment, moral values) with respect to culture differences (Republic of Croatia and Bosnia and Herzegovina). The obtained results point to the conclusion of different strengths of influence of parents and peers to decision making between the adolescents in two cultures, and they are interpreted within the ecological theory.

Keywords: family, peers, decision making, cross-cultural perspective

Entscheidungen von Adoleszenten in unterschiedlichen Lebenssphären und Beeinflussung durch Familienmitglieder oder Altersgenossen – Eine interkulturelle Perspektive

Mira KLARIN, Ana PROROKOVIĆ, Slavica ŠIMIĆ ŠAŠIĆ
Universität Zadar, Zadar

In jüngster Zeit versuchen Psychologen zu verstehen, inwiefern die Kultur Entwicklungsprozesse beeinflusst, und nehmen dabei Vorgänge in Betracht, die sich sowohl auf Mikroebene (psychische Prozesse) als auch Makroebene abspielen (gesellschaftliche Prozesse). Die Verfasserinnen

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 3 (107),
STR. 547-559

KLARIN, M.,
PROROKOVIĆ, A.,
ŠIMIĆ ŠAŠIĆ, S.:
OBITELJSKI I VRŠNJAČKI...

unterstreichen, dass in jeglicher Kultur Kindern die Möglichkeit gegeben ist, sich in einem ökologisch-kulturellen Kontext zu entwickeln. Mit dieser Untersuchung, die in Kroatien und Bosnien und Herzegowina durchgeführt wurde, sollte ermittelt werden, in welchem Umfang Adoleszenten bei Entscheidungen in unterschiedlichen Lebenssphären durch Familienmitglieder und Altersgenossen beeinflusst werden. Dementsprechend wurde jeweils eine Gruppe von Adoleszenten in Kroatien und Bosnien und Herzegowina zu Entscheidungen in Lebensbereichen wie Unterhaltung und Freizeit sowie moralische Werte befragt, stets im Hinblick auf die jeweilige kulturelle Zugehörigkeit des Umfrageteilnehmers (Kroatien oder Bosnien und Herzegowina). Die Untersuchungsergebnisse lassen auf unterschiedlich starke Einflüsse durch Eltern und Altersgenossen in Entscheidungssituationen schließen und werden im Rahmen der ökologischen Theorie interpretiert.

Schlüsselbegriffe: Familie, Altersgenossen,
Entscheidungssituationen, interkulturelle Perspektive